

De

Reformatie

INSPIREREND KERK ZIJN

Irritante preek

*Kerkverlating -
de andere kant*

**Wijn in
de woestijn**

**Geef ons vandaag het brood
dat wij nodig hebben**

COLOFON

De Reformatie verschijnt om de andere week en is een uitgave van Stichting De Reformatie.

Bestuur drs. Bernard Bos (voorzitter),
Herman Rozemuller (penningmeester)

Kernredactie drs. Bas Luiten (hoofdredacteur),
drs. Heleen Sytsma - van Loo (eindredacteur),
drs. Bram Beute, prof. dr. Ad de Bruijne,
drs. Janneke Burger - Niemeijer, dr. Hans Schaeffer

Brede redactie Kernredactie plus prof. dr. Erik
de Boer, prof. dr. Sander Griffioen, prof. dr. Gert
Kwakkel, Jan Westert

Beeldredactie drs. Frouckje van der Wal

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
e-mail: redactie@dereformatie.nl.
Eventueel per post naar Redactie De Reformatie,
Fontanalaan 3, 5624 KN Eindhoven. Alles wat
met (abonnementen)administratie te maken
heeft naar info@dereformatie.nl of per post naar
De Reformatie, Postbus 89, 7730 AB Ommen.

Opmaak IDD concept.communicatie.creatie |
www.idd.nu

Druk Kon. BDU Grafisch bedrijf

Administratie

De Reformatie, postbus 89, 7730 AB Ommen
info@dereformatie.nl /// tel. 0529 - 43 88 96

Advertenties

Nico Postuma, tel. 0341 - 84 21 47,
tel. 06 - 139 959 05 /// adverteren@dereformatie.nl
Contracttarief op aanvraag

Abonnementen

€ 49,95 per jaar /// studenten € 19,50 ///
buitenland € 130,-

- abonnementsjaar loopt van 1 januari t/m
31 december

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar
bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en
slechtzienden. Tel. 0341 - 56 54 99

*Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het
niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.*

www.dereformatie.nl

SAMENVOEGEN

TEKST: BAS LUITEN, HOOFDREDACTEUR ///

CU-senator Roel Kuiper roept de vrij-
gemaakt, christelijke en Nederlands
gereformeerden op zich te verenigen in
het jaar 2017; dat is precies 500 jaar na
de Reformatie. In het verlengde daarvan
sprak ir. Jan Eberwijn de wens uit, dat
er ruim voor die tijd één instelling is
voor de beoefening van de gereformeer-
de theologie. Hij sprak deze woorden
bij zijn afscheid als voorzitter van
het college van bestuur van de TU in
Apeldoorn. Dat zijn hartverwarmende
gedachten! En toch houd ik mijn hart
vast bij een samenvoeging van theologi-
sche opleidingen zonder méér. Want als
dat gebeurt, zal het resultaat zijn dat
theologiestudenten van verschillende
richtingen en liggingen de handen
vol krijgen aan elkaar, maar samen
bivakkeren op een eilandje, los van
verdere wetenschapsbeoefening. Mijn

idee is: als je nu toch een nieuwe start
maakt, doe het dan breder! Predikanten
krijgen in de praktijk van hun werk
met veel meer te maken dan theologie
alleen. Toen Abraham Kuyper de Vrije
Universiteit oprichtte, was de drijfveer
wel de vrije theologische opleiding,
maar hij zette er meteen meerdere
faculteiten omheen. Zonder iets ten
nadele te zeggen van de opleiding die ik
in Kampen genoten heb, ben ik tot op
de dag van vandaag toch ook dankbaar
voor mijn studietijd in Groningen. Daar
ontmoette ik de (latere) economen,
juristen en menswetenschappers, om
niet meer te noemen. Is het ook niet zo,
dat iedere tak van wetenschap een deel
van Gods werkelijkheid aan het licht
brengt? Waarom dan de theologen op
een eilandje zetten, als het niet nodig
is? Ik heb er begrip voor hoe in het
verleden bepaalde keuzes zijn gemaakt.
Maar als we nu opnieuw mogen kiezen,
dan graag een theologische opleiding in
samenhang met andere studierichtin-
gen. Ook het christelijk hoger onderwijs
wordt in zijn voortbestaan bedreigd
door de alsmaar verdergaande schaal-
vergroting. Ligt een bredere samenvoe-
ging dan niet voor de hand?

IN DIT NUMMER

520

ONZE VOEDSELVOETAFDruk

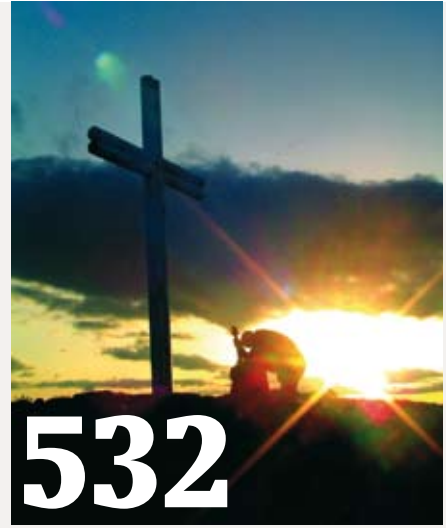
God geeft iedereen op aarde ruimte om te leven en om van te leven: een erfdeel. Ons consumptiepatroon in overeenstemming brengen met de ruimte die ons is toebedeeld is behalve Bijbels ook nog eens gezond voor jezelf en goed voor het milieu.

524

WE DOEN ONS BEST, HOOR...

De oneerlijke verdeling van de welvaart en het misbruik van Gods schepping schreeuwen om een antwoord. De keuzes die christenen maken om wereldwijde gerechtigheid te bevorderen, getuigen van het geloof in een levende Heer die de wereld redding brengt.

532

GOD IS NIET WIJS

Je krijgt soms cadeaus die je beschamen – te groot, te mooi, te veel. Het evangelie van Gods genade en liefde is zo'n geschenk: bijna te mooi om waar te zijn. Daarop past maar één reactie: op de knieën gaan en Hem prijzen om zijn onwijze goedheid.

EN VERDER

527 COLUMN AFSCHEID /// 527 WWW.DEREFORMATIE.NL /// 528 BOEKBESPREKING IS CHRISTELIJK LEIDERSCHAP ANDERS? /// 530 BIJBELTAAL WIJN UIT DE WOESTIJN /// 534 TIEN TIPS /// 536 PRAKTISCH KERKVERLATING - DE ANDERE KANT /// 537 ACTUEEL IRRITANTE PREEK /// 538 KORT NIEUWS, PERSBERICHTEN

Onze voedselvoetafdruk binnen Gods gebruiksruimte

TEKST: CORNÉ VAN DOOREN, FREELANCE JOURNALIST EN WERKZAAM BIJ HET VOEDINGSCENTRUM ALS KENNISSPECIALIST DUURZAAM ETEN.
DIT ARTIKEL IS OP PERSOONLIJKE TITEL. /// FOTO PAG. 520: FROUCKJE VAN DER WAL, FOTO PAG 522: WIKIMEDIA.ORG, OORSPRONKELIJK GEPLAATST OP FLICKR DOOR TROCAIRE ([HTTP://FLICKR.COM/PHOTOS/8485582@N07/6011510790](http://flickr.com/photos/8485582@N07/6011510790)).

Alles wat we eten, komt uiteindelijk van het land. De landbouw is ons dienstbaar door de levering van granen, groenten, fruit, olie, zuivel, vlees, et cetera. Om ons van voldoende voedsel te voorzien is veel grond nodig, grond die veel schaarser is geworden sinds we veel talrijker zijn dan in Genesis 1.

Twee akkers per persoon: een om ons voedsel te verbouwen, de andere om onze CO₂-uitstoot te compenseren. ///

Wackernagel en Rees worden wel gezien als de bedenkers van het concept 'ecologische voetafdruk'.¹ Het is een maat voor de hoeveelheid biologisch productieve grond die per persoon beschikbaar is. De term ligt dicht aan tegen het Nederlandse begrip 'milieugebruiksruimte' die begin jaren '90 opkwam: de speelruimte die er is om economische activiteiten te bedrijven zonder het milieu te schaden. De voetafdruk beschrijft de negatieve impact, een onuitwisbaar profiel dat je achterlaat, terwijl gebruiksruimte duidt op bewegingsvrijheid binnen aanvaardbare grenzen. De ecologische voetafdruk en milieugebruiksruimte zijn, zo bepleit ik, geen vindingen van de milieubewuste jaren '90, maar een joods-christelijk begrip met historische wortels.

Psalm 16, een psalm over Gods zegeningen, krijgt in dit artikel een nieuwe betekenis. *'HEER, mijn enig bezit, mijn levensbeker, u houdt mijn lot in handen. Een lieflijk land is voor mij uitgemeten, ik ben verrukt van wat mij is toebedeeld.'*

Erfdeel In Numeri 33 had het volk Israël het beloofde land in bezit gekregen. Het land werd door middel van loting onder verschillende geslachten

naar grootte eerlijk verdeeld. Het werd geen persoonlijk eigendom, maar bleef wel in de familie. Kwam het land in andermans bezit, dan moest het in het Jubeljaar teruggegeven worden (Lev. 25). Werd de familie groter, dan werd het land verder opgedeeld en werd de gebruiksruimte per persoon dus kleiner.

Binnen dezelfde grenzen moesten meer mensen het met gelijkblijvende middelen doen. Dit is precies zoals nu de voetafdruk berekend wordt²: de beschikbare hectares productieve grond per wereldbewoner. David beschrijft in Psalm 16 hoe God

'Wij eten vlees

alsof het elke

dag feest is'

zelf het meetsnoer ter hand genomen heeft om de mens een stukje aarde toe te bedelen. Voor David viel, net als voor ons Nederlanders in de vruchtbare rivierendelta, het meetlint in een lieflijk, verrukkelijk land. 'Een lieflijk land is voor mij uitgemeten,' zingt hij. De Heer is immers zijn Levensbeker, degene die hem laat drinken om hem in leven te houden. God is de Bron van al het leven, het levende water en ons dagelijks brood. Wat we leren van deze psalm is dat niet de akker, maar God zelf ons enig bezit is.

Het Oude Testament beschrijft verder hoe we met die ruimte om moeten gaan, namelijk niet ten koste van huidige of toekomstige generaties. Bijvoorbeeld in Spreuken 13: 'Een goed mens laat ook een kleinkind een erfdeel na,' en in Jesaja 5:8: 'Wee degenen die zich huis na huis toe-eigenen, die akker na akker samenvoegen, tot er voor niemand meer ruimte is en zij alleen het land bewonen.' De gedachte om ontwikkeling niet ten koste te laten gaan van huidige en toekomstige generaties sluit aan bij de definitie van duurzame ontwikkeling, zoals geformuleerd in het Brundtland-rapport³.

Overigens verwijst de term 'erf' (het gebied direct rond een boerderij, inclusief bebouwing) direct naar erfdeel. Het was de nalatenschap, datgene wat in het bezit van de familie blijft. Daar ben je zuinig op, zodat jij het op jouw beurt weer in goede staat kunt nalaten aan je kinderen, inclusief het vee en de vruchtbare grond. We hebben in feite allemaal een erf op deze aarde. De schrijver van de Hebreeënbrief verwijst naar de Oudtestamentische erfregels, waardoor we in geestelijke en materiële

zin erfgenamen zijn geworden van Christus: 'Nu kunnen allen die geroepen zijn het beloofde eeuwige erfdeel ontvangen' (Hebr. 9:15): Christus, die beloofd heeft dat de zachtmoedigen de aarde zullen beërven, het land zullen bezitten. Kunt u zich daar zelf ook toe rekenen?

Maat houden De huidige voedselvoetafdruk⁴, de beschikbare ruimte per persoon om voedsel te verbouwen, is 0,9 hectare, de oppervlakte van ruim twee akkers (zo groot als de Engelse

oppervlaktemaat 'acre'). De ene akker is nodig om ons voedsel te verbouwen, de andere om onze CO₂-uitstoot te compenseren. God bedeeft ons een ruimte toe die groot genoeg is om ruim in ons dagelijks brood te voorzien. Wij Nederlanders leven echter op te grote voet. Wat wij werkelijk gebruiken is

2,1 hectare, meer dan twee keer zo veel als per wereldbewoner beschikbaar is. We gebruiken dan ruimte ten koste van onze naaste. In feite doen we dan wat Achab tegen Nabot zei: 'Sta mij uw wijngaard af, ik kan hem goed gebruiken om groente te verbouwen.' We gebruiken dan ons eigen meetsnoer, in plaats van Gods maat te houden.

Hoe kunnen we ervoor zorgen dat we binnen het ons door God toebedeeld erfdeel blijven? Een eerste stap is om niet te veel te eten. Een eerlijke verdeling van het eten is in lijn met de gerechtigheid van Gods Koninkrijk. De Israëlieten leerden al dat ze bij de oogst niet moesten pakken wat ze pakken konden; ze moesten wat overlaten voor de armen en de vreemdelingen (Lev. 19:9,10). Vertaald naar onze tijd: het aanbod in winkels is groot, maar hou je in.

Bij een eerlijke verdeling geldt ook een eerlijke prijs: geen gerommel met maten en gewichten, met prijzen of rente. Ook dat is een valkuil waar de Bijbel voor waarschuwt. Opnieuw vertaald naar onze tijd: ga niet altijd voor de kiloknallers en de koopjes.

Voor de teelt van ons voedsel gebruiken we veel grond in het buitenland: koffie, thee, cacao, fruit, veevoer, palmolie, tarwe, etcetera. Vaak gaat het om ontwikkelingslanden. Dan is het belangrijk te letten op de omstandigheden waaronder het voedsel geproduceerd wordt. Dat kan via gecontroleerde keurmerken als Max Havelaar, Utz Certified en Rainforest Alliance. Als consument heb je een directe relatie met de producent. Bij *fair trade* weet je de herkomst. Als je verantwoorde producten koopt, bied je je medemens in een ontwikkelingsland perspectief.

Vlees en zuivel Het grootste deel van je voedselafdruk wordt bepaald door de consumptie van vlees en zuivel. Bij ons Nederlandse voedselpatroon is dat ongeveer de helft. Niet alleen is voor koeien veel weiland nodig om te grazen, maar ook veel akkergrond voor veevoer. Meer dan de helft van het graan op de wereld wordt gevoerd aan dieren, waardoor het niet beschikbaar is voor mensen. Zes kilo graan levert één kilo vlees; vijf kilo gaat verloren door inefficiëntie. Wat een scheefgroei: vruchtbare gronden in het Zuiden worden gebruikt om onze dieren te voeren, terwijl mensen daar omkomen van de honger of van hun land verjaagd worden. Doet dat niet denken aan de verloren zoon, die niet eens uit de voerbak van de varkens die hij hoedde mocht eten? Exodus 22:4 zegt daarover: 'Wanneer iemand zijn vee loslaat om een stuk land of een wijngaard te

Wij gebruiken meer dan ons is toebedeeld, en dat gaat ten koste van onze naaste. ///

begrazen, en zijn dieren grazen de akker van een ander af, dan moet hij de schade met de beste opbrengst van zijn land of wijngaard vergoeden.' Hoe vergoeden wij die schade van de tapioca-, soja- en palmolieteelt aan de inheemse volken en het regenwoud?

De Gezondheidsraad heeft deze zomer geconstateerd dat het consumeren van minder vlees en zuivel zowel goed is voor de gezondheid als voor het milieu.⁵ Met name herkauwers, zoals koeien, leveren ook een grote bijdrage aan de uitstoot van broeikasgassen. Vlees heb

je niet nodig voor je gezondheid; het is Gods extra voor feestdagen. In de Joodse traditie werd alleen geslacht bij de grote feestdagen of bij hoog bezoek of een bruiloft. Wij eten vlees alsof het elke dag feest is. En als je minder vlees gaat eten, heb je ook meer te besteden als je wel een keer vlees koopt: beter vlees, met respect voor het dier, zoals scharrel, vrije uitloop of biologisch.⁶ Een derde manier om de voetafdruk binnen de maat te houden is het voorkomen van verspilling van voedsel. Ongeveer twaalf procent van wat we kopen aan eten gooien we weg, nog afgezien van wat er bij de oogst, bij fabrikanten of in de supermarkt verloren gaat. Dat is zonde – niet alleen in spreektaal, maar ook in de Bijbelse betekenis van het woord: het gaat in tegen waarvoor God het eten bedoeld heeft.

Tweederde van wat we weggooien was in principe goed en geschikt om te eten. Met wat een gezin in Nederland weggooit, kan gemakkelijk een kind in Afrika gevoed kan worden. We hoeven het eten natuurlijk niet op te sturen, zoals we vroeger wel tegen kinderen zeiden die hun bord niet leeg aten; er is een eenvoudigere manier om deze onbalans goed te trekken. Door beter op

Nieuwe richtlijnen van de Gezondheidsraad over gezond en duurzaam voedsel

In juni 2011 heeft de Gezondheidsraad een nieuw advies uitgebracht, dat 'Richtlijnen goede voeding ecologisch belicht' heet. De hoofdconclusie van het advies is: 'Als alle Nederlanders zouden eten volgens de Richtlijnen goede voeding, is dat niet alleen goed voor de gezondheid, maar in grote lijnen ook ecologisch verantwoord. Vooral een lagere consumptie van vlees en zuivel leidt tot ecologische winst.' De raad geeft vier concrete richtlijnen:

Richtlijn 1: Gebruik minder dierlijke, meer plantaardige voeding. Deze voeding bevat minder vlees en zuivel en meer volkoren graanproducten, peulvruchten, groenten, fruit en

plantaardige vleesvervangers.

Richtlijn 2: Verminder de energie-inname bij een te hoog lichaamsgewicht, met name door minder niet-basisvoedingsmiddelen te gebruiken, zoals dranken en producten met suiker, snoep, koek en snacks.

Richtlijn 3: Gebruik twee keer per week vis, waarvan minstens één keer vette vis. Vanuit ecologisch oogpunt is het wenselijk de nadruk te leggen op vissoorten die niet overbevist worden of die op een milieuvriendelijke manier worden gekweekt.

Richtlijn 4: Verminder de hoeveelheid voedsel die weggegooid wordt.

te letten bij het kopen, bereiden en bewaren van voedsel bespaart een gezin al gauw € 300,- per jaar. Voor 15 cent per dag kun je een maaltijd voor kinderen sponsoren⁷. Voor die € 300,- geef je dus niet één, maar vijf kinderen te eten!

Plantaardig Wat is dan een verantwoord voedingspatroon? Gezond eten is in grote lijnen ook duurzaam en binnen je voedselafdruk. Eet ruime hoeveelheden groente, fruit en volkoren graanproducten, zoals brood en pasta. Vul dat aan met andere basisproducten zoals peulvruchten, noten, plantaardige vleesvervangers, ei, af en toe vis, mits duurzaam gevangen, en plantaardige, liefst Europese olie (zonnebloem, raapzaad, olijf). Kies bij voorkeur groenten uit de regio en van het seizoen. Gebruik daarvoor een groente- en fruitkalender. En wil je nog wat extra met het milieu rekening houden, kies dan voor producten met een keurmerk, zoals EKO, Milieukeur, Erkend Streekproduct of MSC. In algemene zin kun je zeggen dat een voornamelijk plantaardige voeding de laagste voedselafdruk geeft. Het menu uit het paradijs was puur vegetarisch; en God zag toen al dat het goed was.⁸ Let op de extraatjes die je neemt; juist de tussendoortjes, koeken en snacks belasten je gezondheid en het milieu. Ze leveren veel energie, maar nauwelijks voedingsstoffen. Ook dranken, zoals frisdrank, wijn, bier en koffie kosten veel energie om te produceren. Je kunt het beste kraanwater drinken en dat afwisselen met thee, koffie, halfvolle melk of vruchtensap. Bekijk per product of er veel bewerkingen en energie

nodig zijn geweest om het te maken, te transporteren en het te bewaren.

Slotfase We geloven dat de oude aarde in de slotfase verkeert. Het aantal ecologische en natuurrampen neemt toe, grondstoffen als aardolie, gas, fosfaat en edele metalen raken op. De aarde raakt uitgeput en zucht totdat

‘Met wat een gezin in Nederland weggooit, kan gemakkelijk een kind in Afrika gevoed worden’

openbaar wordt wie Gods kinderen zijn en ze bevrijd wordt van de vergankelijkheid. Laten we waakzaam zijn, als in de gelijkenis van de wijze en dwaze meisjes (Matt. 25). Laten we zorgen dat er nog extra (aard)olie is om onze lampen te laten branden als de Bruidegom komt en dat we niet nog op olie uit moeten omdat we ons in hebben laten domme-

len door de Mammon. Dat betekent ook zuinig zijn op het boek van de aarde, Gods schepping. Hoe meer we vernietigen van Gods schepping, hoe minder Gods grootheid en majesteit zichtbaar zijn (NGB artikel 2). Gelukkig heeft Hij beloofd de schepping in haar vroegere luister te herstellen. Sterker nog: Hij plaats ons terug in onze oorspronkelijke gebruiksruimte (Amos 6: 14-15).

Daarmee ben ik terug bij Psalm 16:11: *‘U wijst mij de weg naar het leven: overvloedige vreugde in uw nabijheid, voor altijd een lieflijke plek aan uw zijde.’* God gunt

iedere aardbewoner die vreugde, of het meetsnoer in een meer of minder lieflijk land gevallen is. Laten we zuinig zijn op ons erfdeel op aarde, dat een lieflijke plek kan worden aan Gods zijde.⁹

- 1 M. Wackernagel & W. Rees, *Our Ecological Footprint, Reducing Human Impact on the Earth*. Gabriola Island, BC Canada (New Society Publishers), 1996.
- 2 Living Planet Report, WWF, 2010.
- 3 The World Commission on environment and development, *Our Common Future*, Oxford (Oxford University Press), 1987.
- 4 Berekend door Global Footprint Network en voor Nederland door Ecolife in 2010. Je kunt je eigen Voedselafdruk berekenen via www.voedselafdruk.nl
- 5 Gezondheidsraad, *Richtlijnen goede voeding ecologisch belicht*, 21 juni 2011. Te lezen op www.gezondheidsraad.nl/sites/default/files/201108.pdf.
- 6 Zie mijn boek *De Weg, Routeplanner voor het Koninkrijk*. Zoetermeer (Free Musketeers), 2010. Daarin ga ik uitgebreid in op wat de Bijbel zegt over respect voor dieren en over vlees eten.
- 7 Op de website www.etenisomopteeten.nl vind je handige tips om verspilling tegen te gaan. Op www.hetwondervan15cent.nl zie je wat je met 15 cent voor wonderen kunt verrichten.
- 8 Een aardig boek over eten in de Bijbel is Gordon S. Tessler, *Het Genesis dieet*. Aalsmeer (Bread of Life), 2010.
- 9 Zie voor een concrete, uitgewerkte toekomstvisie Vonk & Bloemhof (red), *Duurzaamheid, kiezen voor kwaliteit*. Amsterdam (Buijten&Schipperheijn), 2011, hoofdstuk 5: Gezond eten van een gezonde aarde.

✦ SAMENVATTING

Gezonder gaan eten is vanzelfsprekend beter voor je gezondheid, maar ook voor het milieu. Ons consumptiepatroon in overeenstemming brengen met de ruimte die ons is toebedeeld op aarde is bovendien Bijbels: God geeft iedereen ruimte om te leven en om van te leven. De belangrijkste richtlijnen: eet minder, eet vooral plantaardig en verspil geen voedsel.

We doen ons best, hoor...

Gedachten over idealisme

TEKST: JANNEKE BURGER – NIEMEIJER, PROJECTLEIDER AKZ+ EN REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

Nu er hongersnood is in de Hoorn van Afrika, worden we er opnieuw bij bepaald dat de rijkdom in onze wereld oneerlijk verdeeld is. Want hoe wij ook door de economische crisis getroffen worden, nooit zal dat tot de honger leiden die er is in veel andere delen van de wereld. In West-Europa leven we in onevenredig grote welvaart.

Dat roept vragen op: wat doen we met die welvaart? Hoe zorgen we voor de schepping die aan ons is toevertrouwd? Zijn we echt goede rentmeesters als we kiloknallers eten en de zee leegvissen? Past dat bij de wetten die God het volk Israël in het Oude Testament meegeeft en past het bij de belijdenis van Gods openbaring in de natuur?

Redding De Bijbel typeert ons leven als schepping en als gave. Wat hebben we dat we niet ontvangen hebben uit handen van de Schepper zelf? In de Bijbel geeft God richtlijnen om met die gaven om te gaan: we mogen genieten door te delen met de armen en vreemdelingen. Juist dat is vandaag de dag moeilijk geworden. Eigenlijk hebben we te veel. Maar dat is niet iets wat een mens snel toegeeft en al helemaal lastig om praktische consequenties aan te verbinden. Daarnaast is het probleem van de wereldwijde armoede en de overbelasting van de schepping zo ingewikkeld dat we geen totaaloplossing zien. De problematiek van armoede en natuurmisbruik dringt allereerst tot bezinning op het begrip 'redding'. We

moeten gered worden. De schepping zucht en verlangt naar redding. Maar ook wijzelf. Wij die kinderen van God zijn – en ook zondaars. Wij die bloed van slaven aan onze handen hebben vanwege de koffie die we drinken en de cacao in onze chocoladeletters. Wij die met alles wat we doen afval achterlaten op de onafzienbare afvalberg. Wij die soms gewoon even lekker willen genieten en ons afsluiten van de roep van de arme, de vreemdeling, de schepping, God zelf. Wij moeten gered worden van onze rijkdom, onverschilligheid, eigen gerechtigheid, domheid.

Aan die redding kunnen we zelf niets doen. Niets van alle adviezen die in het vorige artikel zijn genoemd, hebben ook maar iets met onze redding te maken. We zijn er zelfs heel goed in om met discussies rond het thema 'voeding' de noodzaak tot redding te verdoezelen. Om het theologisch te zeggen: de soteriologie (de leer van de redding) gaat altijd overal aan vooraf. Eerst soteriologie, dan pas de bibliologie (want we snap-

pen de Bijbel pas vanuit onze relatie met de Heer zelf) en dan pas de ethiek (want we leven ons leven vanuit onze identiteit in Christus).

Botsing Voordat je in actie komt tegen de oneerlijke verdeling van welvaart en het misbruik van de schepping is het dus goed om je te bezinnen op redding. Dat helpt je om praktisch aan het werk te gaan. Hoe je naar de wereld kijkt en wat je zegt, bepaalt namelijk in sterke mate wat je doet. In gereformeerde kerken zijn we gewend aan een persoonlijk zondebegrip. Zonde: dat zijn de dingen die je fout doet. Wat we dan zomaar vergeten is dat zonde ook in structuren zit, in dingen die je niet vanuit een zondige intentie doet, maar die wel verweven zijn met een structuur die kwaad tot gevolg heeft. Als het gaat om wereldwijde gerechtigheid is de structuur van de wereldeconomie zo, dat de inhoud van ons winkelwagentje ongewild en onbedoeld kwaad met zich meebrengt voor de armen elders, voor de natuur

De inhoud van ons

winkelwagentje

brengt onbedoeld

kwaad met zich

mee voor de

armen elders'

Hoe je kiest uit het overweldigende aanbod in de supermarkt, getuigt van je geloof in een levende Heer die redding brengt ///

en wellicht ook voor ons nageslacht. Het is belangrijk om zonde en redding niet alleen te betrekken op individuele zonden, maar ook op het kwaad in de wereld waaraan we ons niet kunnen onttrekken. Ook daarvan moeten we gered worden.

Onze persoonlijke redding is belangrijk, omdat we dan niet meer zelf aan het woord zijn, maar God aan het woord laten komen. Bij onze redding is het enige woord uit onze mond 'Heer, ontferm U!' Vervolgens laten we de woorden van God tot uitdrukking komen in ons leven. Dan laten we ruimte voor de Geest. En waar de redding volstrekt het wonder van God in ons leven is, gaat God ons daarna gebruiken. Juist het werk van de Geest wordt gekenmerkt door het in gebruik nemen van mensen. Om het nogmaals theologisch te zeggen: na de soteriologie volgt de

pneumatologie (de leer van de Geest) en natuurlijk hoort ons leven, de ethiek daar thuis.

Maar dan wordt het onoverzichtelijk. Want die nieuwe schepping van God (jij!) loopt rond in de schepping van God die zucht en in baredood is. Als er ergens een botsing is, dan hier! Jij erkent dat God moet redden, dat jij dat niet kunt. En God gaat jou daarvoor gebruiken. Dat kan ik niet bij elkaar brengen; hier botsen mijn gedachten, hier botst het leven.

Keuzes Het moment van de heilsgeschiedenis waarin wij leven is zeer verwarrend. En dat merk ik in de keuzes die ik elke dag maak. Om onszelf te begrijpen moeten we het grotere kader gaan zien. De tijd waarin wij leven is heilshistorisch te typeren als tussentijd. Enerzijds is het meest beslissende punt

in de heilsgeschiedenis al geweest: Jezus Christus is opgestaan, de nieuwe schepping van God is begonnen! En voor ieder die in Jezus gelooft, geldt: jijzelf bent in Christus een nieuwe schepping. Een mens in ware gerechtigheid en heiligheid geschapen om Gods wil te doen. Kom maar op met Gods idealen voor de wereld! Tegelijkertijd wachten we nog op het beslissende moment: het moment dat niet alleen de Zoon, maar alle zonen en dochters van God openbaar worden. De opstanding van Jezus heeft ook iets in zich wat verborgen is: niet iedereen ziet Hem of ziet de nieuwe werkelijkheid van God. Als christen leven we eigenlijk in een dubbele werkelijkheid: die van de schepping met alle oneerlijkheid en verval die we ervaren én de werkelijkheid van het koninkrijk van God dat doorbreekt en dat we ook ervaren. Als we in de

supermarkt komen, ervaren we die dubbelheid. Enerzijds de onmacht dat we niet alles goed kunnen doen en anderzijds de idealen dat we wel sommige dingen op rechtvaardige wijze kopen. In die dubbele werkelijkheid is er maar één Persoon die ons duidelijkheid verschaft: de heilige Geest. De Geest geeft ons woorden van God om mee te leven, de Schriften. De Geest is in ons zodat wij de werken van God in deze wereld kunnen doen. En de Geest geeft glimpen van de nieuwe wereld zodat we de moed niet verliezen en het leven kunnen vieren. De Geest schakelt ons in. In deze verwarrende wereld geeft de Geest ons de werken van God om te doen. En dat betekent dat we zelf verantwoordelijkheid krijgen, dat we zelf keuzes moeten maken, in de vrijheid en creativiteit die hoort bij de kinderen van God. Niet elk kind van God zal dezelfde keuzes maken. De één zal kiezen voor soberheid om veel geld weg te kunnen geven. De ander behoudt zijn rijkdom maar deelt daarvan uit aan de mensen in zijn directe omgeving. Weer een ander vindt het belangrijk de armen te helpen en koopt alles Fair Trade. Nog een andere christen kan niet leven met het leed van dieren in de bio-industrie en besluit vegetariër te worden. Allemaal keuzes die getuigen van verantwoordelijkheid en creativiteit.

Getuigenis God vraagt ons niet om de wereld te redden. Dat kan Hij alleen. Hij vraagt ons wel om verantwoord te leven. Dat betekent dat we keuzes moeten maken. Dat we bijvoorbeeld niet al onze kleding ecologisch kopen; maar wel onze koffie, cacao en vlees. Ik zou hierbij het woord ‘getuigenis’ wil-

len gebruiken. De keuzes die we maken zijn een krachtig getuigenis van het geloof in de levende Heer. We geloven in de Heer van de schepping en daarom maken we keuzes die goed zijn voor die schepping en voor de mensen die daar leven. Wij zijn geroepen om getuigend te leven; een getuigenis van de Geest. Dat doen we als we in het klein veranderingen in ons leven aanbrengen. Die veranderingen getuigen van De Grote Verandering: God die de hele wereld nieuw maakt. Ze laten namelijk zien wat God doet in ons leven en in deze wereld. Ook in de keuzes van alledag gaat het dus om het begrip ‘redding’. Als we na gaan denken over verantwoord handelen richting de schepping kan het ons overvallen. Hoe kunnen we goede keuzes maken terwijl er zo onvoorstelbaar veel informatie op ons af komt? We kunnen niet alles doen, wat maakt het dan uit dat we maar een beetje doen? Als deze moeheid je overvalt, moet je het kruis in gedachten nemen. Jij bent niet de redder van deze wereld. Dat kun je niet, want je overziet het niet eens! Jezus is de Redder van de wereld, Hij heeft aan het kruis gehangen – ook voor het kwaad van een schepping die aan zichzelf te gronde gaat.

‘De Geest is in ons zodat wij de werken van God in deze wereld kunnen doen’

Mijn stelling is dat christenen eigenlijk de vrolijkste milieufreaks zijn! Vrolijk, want onze redding is zeker in de Heer. De toekomst van deze wereld ligt in de handen van God. Wij hoeven de wereld niet te redden, maar mogen in de kracht van de Geest goede keuzes maken. Die keuzes zijn belangrijke getuigenissen, maar ze zijn niet bepalend voor wie we ten diepste zijn. Ten diepste zijn we nieuwe scheppingen in Christus, als we aan Hem verbonden zijn. Tegelijk zit in de vraag naar de verbondenheid met Christus ook de vraag naar een leven vanuit Christus. Leven vanuit de kracht van de opgestane Heer en daarom alles aandurven – doen we dat? Of zitten we toch nog te veel vast aan onze zekerheden van geld en goed? Deze vraag stelt Jezus zelf keer op keer aan de mensen die naar Hem toekomen. En Hij stelt hem ook aan ons.

Ik wil de lezers van dit artikel uitdagen om vrolijk en verantwoord te leven. Om te genieten van wat God geeft. En dat kan alleen als je deelt. Op twitter las ik laatst de vraag: wat is genoeg? Eén van de reply’s luidde: als je na het uitdelen nog over hebt voor jezelf. Ik denk dat hier de uitdaging ligt die de Heer ons geeft: dat ene brood pakken, dankzeggen en dan uitdelen, zodat we gaan zien welke wonderen God doet in het leven van de mensen om ons heen.

‘Christenen zijn eigenlijk de vrolijkste milieufreaks!’

✚ SAMENVATTING

De oneerlijke verdeling van de welvaart en het misbruik van Gods schepping schreeuwen om een antwoord. Christenen kunnen handelend optreden in het besef dat de redding van God komt en dat God zijn Geest geeft om die redding te laten doorwerken in het handelen van mensen. Onze keuzes zijn dan krachtige getuigenissen van het geloof in een levende Heer die de wereld redding brengt.

SANDER GRIFFIOEN, REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

Afscheid

U zult ook wel plaatsen kennen waar in de wegberm kaarsjes en bloemen de plaats van een dodelijk ongeluk markeren. Vlak bij ons is zo'n plek. Daar werd een paar jaar geleden een jongen door een achteruitrijdende vrachtwagen doodgedrukt. Al die tijd al houden de ouders ter plaatse de herinnering levend. Het is een teer onderwerp. Het leed van de ouders is tastbaar. Maar even voelbaar is dat zij met hun verdriet nergens naartoe kunnen. Dit is één voorbeeld van rouwrituelen die vooral onvermogen tot afscheid uitdrukken. Een ander voorbeeld is het aanspreken van de overledene op diens begrafenis. Ik maakte eens mee dat dat zo uitvoerig gebeurde dat ik dacht, het zal nog op christenen aankomen om luid en duidelijk te zeggen: dood is dood. Edmund Burke omschreef de samenleving eens als een partnerschap tussen de levenden, de doden en de

ongeborenen. Ik vond het toen een mooie uitspraak, maar denk er intussen anders over. Immers, het kan ook gaan om doden en levenden die elkaar in de greep houden. Het laat-westerse onvermogen tot afscheid nemen heeft als spiegelbeeld een verschijnsel dat alle niet-westerse culturen eigen is: voorouderverering. Het Chinees kent zelfs de uitdrukking 'Eer toebrengen aan je voorouders'. Wilt u weten welke druk hiervan uitging, lees dan *De droom van de rode kamer*, de achttiende-eeuwse roman over de ondergang van een familiale dynastie. In het centrum staat een gevoelige jongen die volgens zijn vader het voorgeslacht te schande maakt. Als de voorouders tegenwoordig hun greep verliezen, dan is het vooral omdat in de één-kind-gezinnen de jongeren de druk niet meer aankunnen en zich of tot het christelijk geloof bekeren of (vaker) in een hyper-westerse levensstijl vluchten. Als het om echt afscheid nemen gaat,

denk ik aan een vergeten boekje van rond 1950: *Mijn sponde in het dodenrijk*, herinneringen

van de zendingsman D.K. Wielenga aan de interneringskampen en de nadagen van Nederlands-Indië. De afscheids-scène tekent hem en zijn chauffeur in het gezicht van de haven van waaruit ze zullen vertrekken. De jeep waarin ze rijden stopt, ze stappen uit en zingen met ontbloot hoofd Psalm 56: over de ballingschap die te boek is gesteld, de tranen die in de kruik worden bewaard. De psalm eindigt met: 'k Vertrouw op God, ik zal geen mensen vrezen. Dit laatste hoort er echt bij: je kunt alleen afscheid nemen als je geen mensen hoeft te vrezen, wetend dat de samenleving van mensen – levenden én doden – niet alles is.

WWW.DEREFORMATIE.NL

Gaat u uw voedingspatroon en de manier waarop u inkopen doet aanpassen naar aanleiding van wat u in dit nummer van De Reformatie hebt gelezen, of vindt u dat niet nodig? De redactie is benieuwd naar uw reactie! Via het algemene contactformulier kunt u laten weten hoe u denkt over op een verantwoorde manier omgaan met voedsel. U kunt uw mening geven over de volgende stelling:

Wat ik eet, heeft alles te maken met dat ik geloof.

Via de website kunt u ook meedenken over de inhoud van de komende nummers. De thema's daarvan zijn:

- 7 okt.: het nieuwe Jeruzalem, met bijdragen van prof. dr. Rob van Houwelingen en drs. Bas Luiten;
- 21 okt.: extra dikke special over het thema Familie, in samenwerking met Opbouw;
- 4 nov.: de toekomst van de kerken van de Reformatie;
- 18 nov.: derde wereld, thema-artikel van Tear.

Hebt u een vraag over één van deze thema's? Stel hem dan tijdig aan de redactie, die voor zover mogelijk voor beantwoording in het betreffende nummer zal zorgen.

Is christelijk leiderschap anders?

TEKST: JAN WESTERT, VOORZITTER VAN HET WI VAN DE CHRISTENUNIE EN REDACTEUR VAN DE REFORMATIE. ///

Is christelijk leiderschap anders dan gewoon leiderschap? Leiderschap is niet alleen een zaak van het verstand, maar ook van het hart. Het thema christelijk leiderschap is in. Van der Belt promoveerde op de verschillen tussen christelijke en seculiere leiders. Hoogland en Verkerk bespraken Prediker. En nu ligt er het *Handboek christelijk leiderschap* van Jan Willem Grievink.

Grievink is manager in het bedrijfsleven en kent via de EO het managen van een christelijke organisatie. Hij is al lang geboeid door het thema (christelijk) leiderschap. Eerder schreef hij bijvoorbeeld een bijdrage in *Inspirerend leiderschap* van het toenmalige GSEV.

Grievink's nieuwe boek kan ik aanbevelen aan allen die met leiderschap te maken hebben, met name in kerkelijke gemeenten en christelijke organisaties. Voor zover ik al kritiek op het boek moet leveren merk ik op dat het wel erg specifiek inzoomt op leiderschap in de kerk. Nou ja, of het ontbreken en niet goed uitoefenen ervan. Grievink draagt voor deze situatie veel goede zaken aan. Voor de christelijke leider in een seculiere omgeving lijkt het boek op het eerste oog iets minder te bieden te hebben. Maar als die leider begint met zijn eigen identiteit de basis te laten zijn van zijn leiderschap, valt er ook voor deze groep veel genoegens te beleven aan dit handboek.

Kernwaarden Is er een basis voor christelijk leiderschap? Grievink komt tot een dubbel antwoord. Zo is er

christelijk geïnspireerd leiderschap. De manier van leidinggeven is gebaseerd op christelijke principes. Je adopteert wel de regels en kernwaarden die bij christelijk leiderschap horen, maar werkt niet vanuit een diepere basis. Die diepere basis is het belangrijkste onderscheid tussen seculier en christelijk leiderschap. Het feit dat je kind van God bent, maakt je iemand anders. Je leeft vanuit die identiteit, Gods heilige Geest (2 Kor. 1:22). Christelijk leiderschap wordt gekenmerkt door de 4 D's: Devoot, Dienend, Directie en Duidelijk. Christelijk leiderschap wordt zo wel heel concreet gemaakt. 's Avonds voor de spiegel kun je jezelf de vragen stellen: wat heb ik vandaag gemaakt van de 4 D's?

In het handboek wordt regelmatig een uitstapje gemaakt naar het kerkleiderschap. Grievink schetst drie valkuilen voor kerkleiders. Ze zijn tamelijk herkenbaar: de solo-voorganger, voorgangers met een gelijkgestemd team, voorgangers die zichzelf de beste vinden.

U moet het boek zelf maar lezen als u precies wilt begrijpen wat Grievink bedoelt, maar de valkuilen worden wat mij betreft treffend geduid. Dat geldt ook voor de waarschuwing tegen 'Zonnekoninggedrag'. De predikant of voorganger die veel bewondering oogst, is daar ontvankelijk voor. Alleen al om die reden is het nuttig een bekwame kerkenraad te hebben, die zich niet van de wijs laat brengen en de predikant durft te corrigeren en op de blinde vlekken durft te attenderen. Een liefdevolle beoordeling is een kunst om te ontvangen en een opgave om goed vorm te geven.

Laat je zien Kritiek op de identiteit van de kerk of een omroep komt meestal naar aanleiding van een preek, muziek of liederen. In het geval van een organisatie als de EO is dat naar aanleiding van programma's. Grievink haalt een voorbeeld aan van een situatie waarin er hevige kritiek op de EO werd geleverd. De directie gaat dan uitleggen

'De identiteit van een organisatie zit in het hart, niet in de statuten, doelstellingen en mooie beleidsdocumenten'

waarom een programma wel degelijk bij de missie past. Zo ging het bijvoorbeeld bij het programma 'Veertig dagen zonder seks'. Een uitleggende directie wordt een verdedigende directie. Maar als leider sta je al op achterstand. Er wordt gediscussieerd over de verkeerde dingen.

Geldt dat vaak ook niet voor een kerkenraad in de richting van ontevreden kerkleden? Identiteit zit in mensen, ook als het gaat om het ervaren van identiteit door de achterban, de leden. Daar kun je niet ongestraft aan voorbijgaan. Het managen van die identiteit is vragen naar wat er leeft in het hart. In het proces moet je dat meenemen.

Grievink geeft in dit verband nog een stevige stelling door: de identiteit van een organisatie zit in het hart, niet in de statuten, doelstellingen en mooie beleidsdocumenten. Ik mag deze stelling wel. Het is een van de grootste misverstanden op christelijk terrein te denken dat identiteit in de statuten etc. vastligt. De dragers van een organisatie zijn de medewerkers, besturen, leden van een kerk. Niet de spelregels (statuten) zijn doorslaggevend voor een christelijke organisatie of een kerkelijke gemeente, maar het hart van degenen die de koers bepalen. Identiteit vraagt om passie. Personeelsbeleid is dus van groot belang, meer dan er in veel instellingen en kerken aan wordt gedaan. Grievink wijst in dit verband op de SGP. De SGP heeft niet zoveel met vrouwelijke deelname aan de politiek. Zij werd en wordt aangevallen op haar papieren en statuten. De mannelijke leiding van de partij verdedigt zich door te gaan praten over haar opvattingen. Maar het SGP-standpunt zou veel beter voor het voetlicht kunnen worden

gebracht als de vrouwen die het betreft, zelf laten zien wie ze zijn, wat ze doen en wat hen beweegt. Zij kunnen laten zien dat ze er vrijwillig van afzien om actief in de politiek te gaan. Met andere woorden: toon leiderschap door te laten zien wat je beweegt.

Verwachtingen In het *Handboek christelijk leiderschap* gaat veel aandacht naar leiderschap in de kerk. De dominee dus! Niets menselijks is hem vreemd en hij stapt in dezelfde valkuilen op als andere leiders. Soms mag hij gewoon

herder zijn, soms vooral een voorganger, soms een pastor voor ouderen of jongeren, maar over het algemeen verwachten gemeenten te veel van hun predikanten. Zij moeten richting geven,

leiderschap tonen. Zij zijn de koersbepalers. Een goede dominee hoeft echter nog geen goede leider te zijn. Hij hoeft zelfs geen geestelijk leider te kunnen zijn. Hij moet allereerst goed geestelijk voedsel kunnen aanreiken en aanvoelen waar de gemeente behoefte aan heeft. Grievink confronteert zijn lezers met een brief van een domineeszoon die walgde van het toneelstukje dat zijn vader elke week opvoerde omdat hij iemand moest zijn dan hij in werkelijkheid was. Gespeeld leiderschap: daar wordt thuis doorheen geprikt. En ook: leiderschap zonder onderwerping aan Gods wil en zonder relatie met de levende God is levensgevaarlijk. Tussen de kudde staan geeft een geweldig draagvlak voor kerkelijk leiderschap. Leiden is herderen.

Marta en Maria

Over het *Handboek christelijk leiderschap* valt meer te zeggen. Hier en daar valt Grievink in herhaling, maar storend is

dat niet. Het is een echt handboek met praktische casestudies, kenmerkende schema's en goede uitwerkingsvragen. Er is veel aandacht voor het leiderschapsteam, nuttig bijvoorbeeld voor kerkenraden die zichzelf onder de loep willen nemen. Het boek is heel bruikbaar in de kerkelijke context. Hebben we het dan over een Marta- of een Mariakerk? De Martakerk is de kerk waar Jezus weliswaar eregast is, maar waar alles wel zo moet gaan als Marta had bedacht. Haar valkuil: onnodige bezorgdheid over veel dingen. De Mariakerk zit aan de voeten van Jezus. Jezus bevestigt haar keuze.

Ik beveel Grievink graag bij u aan. Het is een prima verzorgde uitgave, een erg concreet en heilzaam boek voor hart en handen.

N.a.v. J.W. Grievink, *Hand en hartsboek christelijk leiderschap*. Heerenveen (Medema), 2011, 232 pagina's, € 19,95.

Wijn uit de woestijn

'DAAR ZAL IK HAAR WIJNGAARDEN AAN HAAR TERUGGEVEN'

Hosea 2:17a

God zal Israël haar wijngaarden teruggeven. Hij zal dat dáár doen; daar, dat is in de woestijn.

Israël had een land met akkers, wijngaarden en boomgaarden van de Heer gekregen. Als een liefhebbende en trouwe echtgenoot voorzag Hij haar van koren, wijn en olijfolie (Hosea 2:10). Zij hield er andere ideeën op na over de herkomst van al dat goeds: 'Het zijn geschenken die mijn minnaars me hebben gegeven' (Hosea 2:14). Volgens haar eigen overtuiging kreeg zij eten en drinken en alles wat zij voor het dagelijkse leven nodig had niet van de Heer, maar van de Baäls. Daarom liep ze achter de Baäls aan. Zij gaf zichzelf aan hen.

Tegenwoordig zijn weldenkende mensen ervan overtuigd dat wij onze welvaart zelf moeten regelen. Het is een kwestie van hard werken, je carrière verstandig plannen, slim beleggen en je kansen grijpen. Net zo gewoon was het toen voor de Israëlieten om de Baäls te vereren. Dat was de beste garantie voor een goed inkomen, een florerend bedrijf en een solide economie. In Hosea 2 zegt God dat Hij de illusie komt verstoren. Hij zal Israël in de woestijn laten belanden. Zij krijgt dus net zo'n leven als in de tijd toen ze van Egypte naar Kanaän trok: een leven in barre omstandigheden, zonder akkers, wijngaarden en boomgaarden. Zij zal moeten wonen in een gebied waarin zij helemaal is

aangewezen op de zorg van God de Heer. In de woestijn hadden de Baäls immers niets te vertellen. De Baäls hoorden thuis in Kanaän, het land van akkerbouw en fruitteelt.

God zal die levenloze woestijn gebruiken om van daaruit herstel te geven. De wijngaarden die Israël in Kanaän bezat, krijgt ze terug. En met de wijngaarden natuurlijk ook de druiven, de wijn en al het plezier dat deze geschenken van God kunnen geven.

Waarom vanuit de woestijn? Omdat de woestijn de plek is waar Israël er niet omheen kan en zich realiseert: ik kan alleen maar leven van de zorg van mijn wettige man, de Heer. Zonder Hem heb ik niets. Daarom is de woestijn ook de plek van de vernieuwde liefde. In de woestijn zijn de Heer en zijn geliefde, Israël, alleen. Daar zijn geen derden, die de ontluikende liefde kunnen verstoren. Daar zal de Heer weer spreken tot het hart van Israël (Hosea 2:16).

Hij zal haar opnieuw voor Zich winnen (Hosea 2:18-19,22).

Wij hoeven Israëls geschiedenis niet over te doen. Dat heeft Jezus Christus gedaan. Hij leed veertig dagen honger in de woestijn, voordat Hij weer te eten kreeg (Matteüs 4:1-11). Maar de les blijft: wij krijgen onze wijn, ons eten en onze welvaart uit de woestijn. Wij ontvangen het alleen daar waar wij ons helemaal overgeven aan Gods liefde en zorg.

De woestijn is de plek waar je je realiseert: ik kan alleen maar leven van de zorg van de Heer

God is niet wijs

TEKST: MAURITS OLDENHUIS, PREDIKANT TE BRUNSSUM-TREEBEEK ///

‘Je bent niet wijs! Je pakt uit met een veel te groot en mooi cadeau, je bent te gul, te royaal. Wie doet nou zoiets? De ontvanger is er haast verlegen mee. Je bent niet wijs, jij!’

Dat zou je ook tegen en van God kunnen zeggen. Hij is niet wijs! ‘Niet wijs’ in de zin van: ‘onwijs goed’.

Hij gaat veel te ver, is veel te royaal en te genereus naar onze menselijke maatstaven, Hij stijgt uit boven onze regels van fatsoen en moraal.

Zo althans spreekt Paulus over God in 1 Korintiërs 1. De gekruisigde Christus, ‘voor Joden aanstootgevend en voor heidenen dwaas’ (1 Kor. 1:23), is ‘Gods kracht en wijsheid’ (1 Kor. 1:24). In deze bloedende man aan het kruis laat God zijn overrompelende en overweldigende goedheid zien, in Hem brengt God de wereld terecht. Een kruis dus in al zijn afstotendheid en kwetsbaarheid – wat een dwaasheid! Ja, maar het dwaze van God is wijzer dan de mensen. Waar blijft de wijze met zijn wijsheid? In de gekruisigde Christus laat God zien dat Hij onwijs goed is, in letterlijke en figuurlijke zin. Op een dwaze manier goed. Waar je vergelding verwacht, komt Hij met genade. Waar een oordeel moet zijn, komt Hij met vrijspraak. Dat maakt Hem uniek, andersoortig, een God totaal anders dan alle andere goden die je kunt bedenken. Onwijs goed. Ja, God is niet wijs...

Té goed Het hoeft niet eens te verbazen. Volg God door de Bijbel en je komt het steeds weer tegen. Hij is een God die niet bepaald karig is als het gaat om het bewijzen van zijn goedheid, niet een God van ‘doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg’ of ‘geen cent te veel,

hoor’. Kijk maar om je heen, het dringt zich gewoon aan je op als je kijkt in de natuur, de planten- en dierenwereld die God heeft gemaakt. Het laat allemaal zijn uitbundige goedheid zien (Ps. 104, 136). Alle vormen en kleuren, leven in al zijn verscheidenheid, diersoorten en plantenrassen in al hun buitenissigheid – laten we eerlijk zijn: iets minder was ook heus nog mooi genoeg geweest. Maar God wil iets laten zien, iets onderstrepen: zo ben Ik, royaal en genereus is in het tonen van macht, goedheid en genade. De profeet Jona kwam er tot zijn eigen frustratie achter. Nineve, die grote stad, werd gespaard met huid en haar, met mens en dier. God keerde de stad niet om. En Jona barst uit: ‘Ik wist het wel: u bent een God die genadig is en liefdevol, geduldig en trouw, en tot vergeving bereid’ (Jon. 4:2). Met andere woorden: ‘Ik had het kunnen weten – U bent te goed voor deze wereld!’

En Jezus trekt de lijn door. De vader in de gelijkenis van de verloren zoon rent met de benen bloot dwars tegen alle regels van fatsoen en waardigheid in zijn zoon tegemoet en heet hém welkom,

die hem eerst met zoveel woorden heeft doodgewenst. Het zou inderdaad beter zijn om – zoals Tim Keller bijvoorbeeld doet – deze gelijkenis niet die van de ‘prodigal son’ (de verkwistende zoon) te noemen, maar die van de ‘prodigal God’, de vrijgevege God die kwistig rondstrooit met zijn liefde.

En wat te denken van de heer van de wijngaard die alle arbeiders zoveel loon geeft als hij zelf wil – de gelijkenis die Jezus vertelt in Matteüs 20:1-16. Ook daar een heer, een God, die royaal is in zijn goedheid, die zomaar uit de goedheid van zijn hart ook de arbeiders die het helemaal niet verdienen net zoveel geeft als ieder ander die de hele dag zijn werk in de brandende zon heeft gedaan. Op het oneerlijke af! Jona had gelijk: deze God, Hij is te goed voor deze wereld...

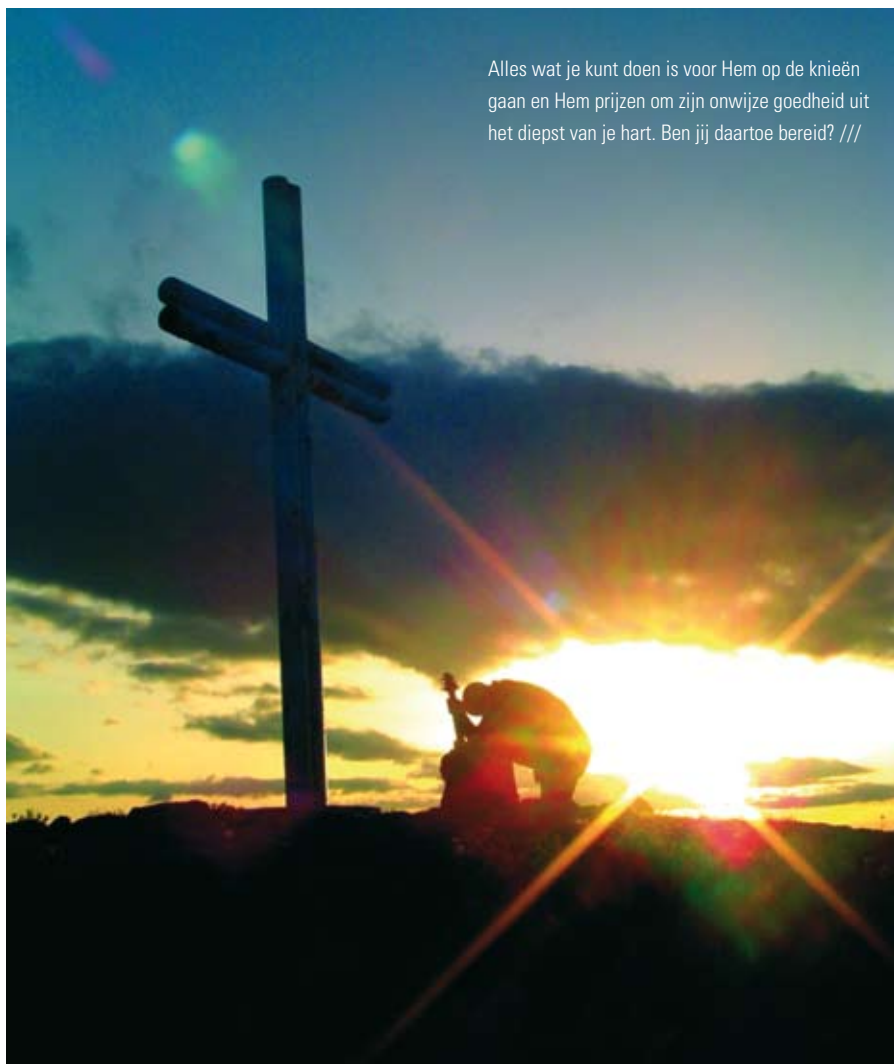
Aanstoot en ergernis Hoe wordt deze God en zijn overweldigende goedheid ontvangen in de wereld? Je zou applaus verwachten en grote bijval. Eindelijk een God die niet lik op stuk geeft, grillig of selectief is in zijn goedheid. Maar nee hoor, Hij wordt vaak niet begrepen,

In de gekruisigde

Christus laat

God zien dat Hij

onwijs goed is’

Alles wat je kunt doen is voor Hem op de knieën gaan en Hem prijzen om zijn onwijze goedheid uit het diepst van je hart. Ben jij daartoe bereid? ///

bewust of onbewust. Mensen zien het niet of willen het niet zien. Ze vermoeden addertjes onder het gras, kleine lettertjes in het contract. Of ze wijzen het openlijk af.

Jona, de profeet, een intimus van God dus, trekt zich mopperend terug onder zijn boompje. Was God maar anders! Tot vergeven bereid, zolang het Jona zelf goed uitkwam, maar als zich dat ook uitstrekt tot Assyriërs, vijanden, Jan Rap en zijn maat of nog erger – nou, dan liever niet.

De oudste zoon in Lucas 15 kan het ook al niet hebben: hoe kunt u goed zijn

voor die zoon van u die uw vermogen heeft verkwist aan drank en vrouwen? Zijn reactie is die van de joodse leiders in Jezus' tijd, die Jezus in hoge mate wantrouwen omdat Hij het gezelschap

zoekt van tollenaars en zondaars en hen gewoon een beetje liefde laat voelen (Luc. 15:1-2).

Met de gelijkenis van de arbeiders van het laatste uur (Matt. 20:1-16) waarschuwt Jezus Petrus die suggereerde dat hun beloning voor het

volgen van Jezus wel extra groot zal zijn, omdat zij immers alles hebben achtergelaten en achter Jezus zijn aan gegaan (Matt. 19:27). Het evangelie van

'Maar als er één ding niet bij God past, dan is het wel dat Hij logisch is'

de gekruisigde Christus oftewel de vrijgevege God is voor Joden aanstootgevend en voor Grieken dwaasheid, concludeert Paulus. Aanstoet en ergernis – dat is wat deze God ontmoet. Zoveel goedheid kunnen wij mensen niet aan. Het steekt ons als anderen net zo royaal worden behandeld als wijzelf. Wat wij mensen normaal vinden of hoe wij denken dat het zou moeten gaan, wordt omvergeschopt. Bij deze God merk je dat je niks in de hand hebt, en dus ook niks in te brengen hebt op grond waarvan het logisch zou zijn dat Hij je zo royaal behandelt. Een God die zich aan onze logica onttrekt, is niet te 'handlen'. Alles wat je kunt doen is voor Hem op de knieën gaan en Hem prijzen om zijn onwijze goedheid uit het diepst van je hart! En de grote vraag van de Bijbel, van Jezus, van God zelf, van het kruis op Golgota is deze: ben jij daartoe bereid?

Amazing grace En laat dat nou uiteindelijk de conclusie zijn waar de Bijbel je naartoe wil brengen: het evangelie van Gods genade en liefde is te mooi om waar te zijn. Zijn genade en royale goedheid zijn verbazingwekkend en verwonderlijk – ja, *amazing grace*! Dat voel je niet altijd zo diep of zie je niet altijd zo scherp. Soms ook praten we er zelf te plat en te gewoon over, in preken, in gesprekken. Alsof het logisch is – zo'n God, deze God. Hij moet haast wel, Jezus en zo, het kruis, verzoening...

Maar als er één ding is dat niet bij God past, dan wel dit: dat Hij logisch is. Hij is niet wijs. Maar in zijn dwaasheid altijd nog wijzer dan alle wijsheid van de wereld bij elkaar. Hij is onwijs goed. Laat dat gevierd blijven worden, gezegd, beleefd, gevoeld en belicht in de kerk en bij mensen thuis, met woorden, met beelden, met muziek en met zang, uitbundig en royaal!

Tien Tips voor vrolijk en verantwoord omgaan met voeding

TEKST: JANNEKE BURGER-NIEMEIJER, PROJECTLEIDER AKZ+ EN REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

Tip 1: Ga meten

In het artikel *Onze voedselvoetafdruk binnen Gods gebruiksruimte* van Corné van Dooren (pag. 520-523 van dit nummer) is sprake van de 'ecologische voetafdruk'. Kort gezegd gaat het daarbij om hoeveel ruimte jij op de wereld inneemt met jouw stijl van leven. Wij westerlingen hebben altijd een te grote voetafdruk, maar hoe groot is die van jou precies? De voetafdruk is een meet-instrument, maar op de website vind je ook tips om je voetafdruk te verkleinen. Ga naar: www.voetafdruk.nl.

Tip 2: Lees een goed boek

Door boeken te lezen verander je de wereld niet, maar het helpt wel om zelf scherp te worden en te veranderen. Twee boeken raad ik aan om in het kader van het onderwerp christelijke levensstijl en voeding te lezen. Reinier Sonneveld heeft met *Het goede leven* (Buijten & Schipperheijn, 2009) een prachtig boek geschreven over de ethische problematiek van gerechtigheid en genoeg. Bijzonder is dat het niet een boek is dat bol staat van de actiepunten, maar dat vertrekt vanuit het gastvrije en gulle karakter van God zelf. Voordat je ook maar iets gaat doen, is het zaak je af te vragen of je Gods genade wel écht hebt leren kennen. Een ander, nog iets radicaler boek is *Hoe Jezus de wereld op zijn kop zet* van Shane Claiborne (Buijten & Schipperheijn, 2009).

Tip 3: Kies een begin

Gezonder leven met meer oog voor de gevolgen van jouw keuzes voor het milieu en voor mensen die het minder hebben – ga er maar aan staan, waar begin je en wanneer doe je genoeg? Bekijk het eens zo: als je veel gaven hebt gekregen, kun je ook veel uitdelen; met beperkte middelen kun je minder en zal er ook minder van je gevraagd worden. Maar maak hoe dan ook een begin met verantwoord inkopen en eten, ook al kun je met iets kleins de wereld niet veranderen. Laat de prijs van een product niet altijd de doorslag geven. Dus wordt het Fair Trade koffie, minder of alleen biologisch vlees, groente van het seizoen, alles tegelijk of nog iets heel anders? Elke verandering is er één.

Tip 4: Doe het samen

In het nummer van het tijdschrift *Sofie* (een uitgave van de Stichting voor Christelijke Filosofie in opdracht van de Vereniging voor Reformatorische Wijsbegeerte) van 11 juni jl. vertelt Martine Vonk over een mooi initiatief van haar gebedsgroep: samen een moestuin houden. Dat kun je als gemeente natuurlijk ook. Inventariseer eens wie er mee wil doen en ga samen aan de slag. Je zult zien dat je veel leert over voedsel door er vanaf het zaaien mee bezig te zijn. Waarschijnlijk brengt een dergelijke actie je ook in contact met andere gemeentelieden die bewust willen leven en kun je elkaar daarin helpen of op ideeën brengen.

Een ander idee dat ze noemt: adopteer samen een boerderij. Ga erheen en zorg er samen voor dat deze boerderij vlakbij huis afzet vindt voor de producten.

Tip 5: Surf

Op internet is natuurlijk veel over voeding te vinden. Typ bij Google maar eens 'duurzaamheid' of 'consuminderen' in. In de hoeveelheid informatie is het soms lastig de weg te vinden. Een aantal websites waar je mogelijk wat aan hebt, zijn:

- www.voedingscentrum.nl: met veel informatie, tips en recepten over gezonde en duurzame voeding.
- www.eenvoudigleven.blogspot.com: Teunie is moeder van tien kinderen en probeert zoveel mogelijk zelfvoorzienend te leven. Lees mee op haar weblog. Als je via Google 'consuminderen' intikt, vind je meer weblogs over consuminderen.
- Via www.odin.nl en www.proef.nu kun je heel goed biologisch inkopen, bijvoorbeeld door een abonnement te nemen op een biologisch groentepakket, dat je dan wekelijks bij iemand in de buurt kunt ophalen. Ook kun je hier voor allerlei groenten recepten vinden, vaak vegetarisch.
- Voor vegetarische recepten kun je ook goed terecht op www.ah.nl.

Maak op je computer een map aan onder je favorieten en sla daar goede websites, producten of recepten op die je nog eens terug wilt zien.

Tip 6: Kies voor eenvoud

We leven in een wereld vol luxe. Als je verantwoord met je leefruimte om wilt gaan, betekent dat een keuze voor eenvoud. Denk daar voor jezelf eens over na: welke luxeproducten heb ik niet nodig of kan ik gemakkelijk vervangen door iets dat eenvoudiger is wat betreft productie en verpakking? Veel tussen-doortjes zijn volstrekt overbodig, en juist die zijn vaak dubbel of driedubbel verpakt. Kan dat niet wat eenvoudiger?

Tip 7: Maak het zelf

Heel wat kant-en-klaar producten uit de supermarkt kun je net zo goed zelf maken. Dat scheelt verpakkingsmateriaal, je kunt gemakkelijker voor biologische ingrediënten kiezen en precies de juiste hoeveelheid maken. Je hebt dan meteen minder restjes die na een paar dagen in de koelkast vaak toch in de vuilnisbak belanden. Denk aan dingen als

een nasi- of bamipakket, gebak, toetjes en sauzen. Een leuk kookboek dat je hiermee kan helpen is *Koken met Karin zonder pakjes en zakjes* (Uitgeverij Nieuw Amsterdam, 2010).

Tip 8: Dank God

Denk niet dat je moet inleveren en zelig bent nu je verantwoord en eenvoudig wilt leven. Dank God vandaag voor al het goede dat Hij geeft!

Tip 9: Eet producten van seizoen

Boontjes uit Afrika omdat het in Nederland winter is... dikke onzin natuurlijk. Probeer wat je vers koopt dichtbij te halen door met de seizoenen mee te eten: 's zomers sla en courgette en in de winter stampot. Minder 'reiskosten' voor jouw boontjes betekent minder CO₂-uitstoot. Op de dozen in de supermarkt staat vaak de herkomst van het product,

let daar eens op en pas je menu aan aan de groente van het seizoen. Dus geen bleekselderij uit Israël maar paprika's uit de kas in Nederland.

Weet je niet meer welk product bij welk seizoen hoort: via www.milieucentraal.nl (zoek onder kalender) kun je een seizoenskalender downloaden.

Tip 10: Deel

Kijk eens goed om je heen of er mensen zijn met wie je wat je hebt gekregen kunt delen, niet door middel van een anonieme overschrijving maar echt bij jou aan tafel: mensen van wie je weet dat ze niet zoveel te besteden hebben of best eenzaam zijn. Misschien zijn het wel helemaal geen leuke mensen, maar trek alles voor ze uit de kast en maak een fantastische maaltijd! Lees samen het verhaal van Jezus die gaat eten en maar uit blijft delen. Allemaal leven we van Gods genade.

De eerste chocoladeletters zijn al weer gesignaleerd in de supermarkt. Bonustip: koop 'm dit jaar van slaafvrije chocola ///

Kerkverlating - de andere kant

TEKST: HANS SCHAEFFER, ONDERZOEKER AAN DE TU IN KAMPEN EN REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

Omdat onze kerken er steeds meer mee te maken krijgen, is er terecht steeds meer aandacht voor kerkverlating. De pijn bij achterblijvers is vaak groot, ook als er geen sprake is van Godsverlating. Er kan een gevoel van falen zijn of van diepe rouw. Dat maakt het soms moeilijk goed te luisteren naar de andere kant: verhalen van wie zich aan onze kerk onttrekken. Terwijl dat ons wel degelijk kan helpen.

Marieke Meijer - van Abbema heeft zo'n verhaal geschreven.

Zij is psycholoog, heeft een eigen praktijk en is bezig met promotie-onderzoek. In deel 1 be-

schrijft ze haar ervaringen in de kerk, vooral de GKv.

Ze vertelt helder en onthullend, zonder rancune, maar wel met het nodige verdriet, over haar ervaringen: een preek waarin de voorganger vooral zichzelf van z'n zwakke kant liet zien – wat heeft de gemeente hieraan?

Preken over dankbaarheid die uitmonden in een streng wetticisme. Over kinderen in de kerk: willen we ze leren dat ze een uur kunnen stilzitten, of wat anders? Een kerkenraad die mooie plannen prima vindt, maar tijd noch diepgang heeft om ze effectief te ondersteunen.

Het is de andere kant van kerkverlating. Zo kan ons hele kerk-zijn op iemand overkomen: gemeenten en kerkleden die best willen, maar verlamd raken, in zichzelf gekeerd, cynisch. Ik zou willen dat elke kerkenraad dit gedeelte leest en bespreekt, en wel als ervaringsverhaal, als spiegel: zouden onze kerkleden dit ook kunnen schrijven over ons? Kunnen we hier iets aan doen?

Op water lopen Gereformeerden zijn, schrijft Meijer, te veel bezig met wat ze moeten maar niet kunnen. Daarmee genieten ze te weinig van de ruimte

en vrijheid die God wil

geven. Meijer beschrijft en analyseert in deel 2 zowel pastoraal-psychologische oorzaken als gevolgen, terwijl ze in deel 3 positieve gevolgen van keuzevrijheid

benoemt. Dit gedeelte is soms eenzijdig en niet erg gestructureerd, en ook de Bijbels-theologische onderbouwing is mager. Erg vreemd vind ik bijvoorbeeld hoe ze de geschiedenis van Petrus die op het water loopt (p. 103-111) gebruikt als uitnodiging voor ons om 'iets te doen wat je eerder niet durfde, niet voor mogelijk hield' omdat wij zelf 'op water kunnen lopen' als Jezus ons roept. Als zij schrijft dat wij geen geduld nodig hebben om te wachten tot er ruimte is bij andere mensen voor meer vervulling van Christus' kracht omdat die ons in werkelijkheid al vervuld heeft (p. 96), is dat te kort door de bocht. Vrijheid in Christus betekent immers altijd ook strijd (Gal. 5:1-2). Maar opnieuw: herkennen gemeenteleden zich hierin? Bij veel van Meijers observaties dienen we ons dat af te vragen.

Het is Meijer niet om uiterlijke kerkveranderingen te doen. 'Dat valt weg als de spreker een inhoudelijk goede boodschap heeft. En die boodschap, Bijbeluitleg waardoor ik God meer leer kennen, Jezus mag ontmoeten, de kracht van zijn Geest mag ervaren, die boodschap heb ik erg vaak gemist.' Wat je verder ook van haar voorstellen vindt – wat zij schrijft kan voor kerkenraden en predikanten een belangrijk signaal zijn. Geef body en kracht aan kerkdiensten en kerkenraadsbeleid en zoek bewust verdieping als je dat moeilijk vindt. Gereformeerde kerken moeten kerkverlating als aanleiding gebruiken om eens eerlijk in de spiegel te kijken: hoe kunnen we het evangelie in alle volheid werkelijk tot klinken en tot uitdrukking brengen?

N.a.v.: Marieke Meijer, *Vrij van moeten. De vrijheid van het leven in Christus*. Utrecht (Kok), 2011.

TEKST: BAS LUITEN, PREDIKANT TE AMERSFOORT - DE HORSTEN EN HOOFDREDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

Paulus verkondigde een gekruisigde Christus, voor Grieken een dwaasheid, voor Joden een ergernis. De aanstoot van deze boodschap zit primair in de inhoud, maar ook in de manier zelf waarop ze verkondigd wordt. Het dwaze middel van de verkondiging heeft God gekozen om alle eigenwijze mensen te beschamen. In een preek worden namelijk de grootste dingen gezegd zonder dat iemand iets kan controleren. Daarom lopen mensen erbij weg, dit is niet van deze tijd. Wat is een preek méér dan een menselijk verhaal?

Essentieel Over deze vraag zijn in de afgelopen tijd ook mooie dingen

geschreven. Om te beginnen door Wim Dekker in zijn spraakmakende boek *Marginaal en missionair* (Boekencentrum, 2011). Het menselijke verhaal blijft instrument van de Geest. Bedenk daarbij dat de heilige Geest de enige is die de diepten van God kent. Dat is het meest kenmerkende wat ons over Hem wordt geopenbaard. Hij doorzoekt de diepten van God, om ons te laten weten wat ons door God geschonken wordt (1 Kor. 2:11). Geen mens zal ooit kunnen zeggen dat hij het nu wel weet. Al heeft hij tienduizend preken gehoord of gemaakt en staat zijn boekenkast vol met Bijbelverklaringen, dan nog is er maar Eén die de diepten van God kent en die het ons

Het Woord blijft stromen als een rivier van levend water ///

De preek moet het weer ontgelden. In het Nederlands Dagblad werd er onlangs over gediscussieerd naar aanleiding van een opiniestuk onder de titel *De mythe van de zondag* ND, 31 aug.). Ook elders lees je dat de preek onder vuur ligt. Is dat gek? Nee, want ze is een bron van irritatie. Daar is ze ook voor bedoeld.

kan vertellen. Altijd zullen die diepten ons verrassen! Daarom blijft het Woord stromen als een rivier van levend water die ontspringt aan de troon van God. Dat maakt de bediening van het Woord essentieel, net zo essentieel als het lijden en de opstanding van de Zoon van God. In Luk. 24:46-48 worden deze drie in één adem genoemd: Hij moest lijden, Hij moest opstaan en vervolgens is het net zo nodig dat de Zoon wordt verkondigd.

En-en Moet je daarvoor naar de kerk? Is daar de heilige grond? Kun je niet net zo goed rond de huistafel met elkaar in gesprek gaan, samen bidden en geven aan een goed doel?

De suggestie werd gedaan en ik hoop dat zij brede ingang vindt. Praat met elkaar rond de huistafel, geleid door Geest en Woord. Bid voor alle mensen en geef wat je kunt. Maar doe dat vooral niet in plaats van de kerkdiensten. Het is een oud verhaal om kerk en thuis tegenover elkaar te zetten. Er zijn mensen die alles verwachten van de kerk. Ze rekenen erop dat de jeugdleiders hun kinderen vertellen over God, en dus doen ze er thuis zelf het zwijgen toe. Anderen hebben hun hart vol van de Geest zodat hun mond ervan overvloedt, maar de kerkdienst is hun te gewoon,

daar blijven ze dan maar weg. Alsof de Geest ons een meerkeuzepakket voorhoudt.

Het is niet of-of, maar en-en. De heilige Geest voegt de heiligen samen tot een woonplaats voor God (Ef. 2). Daar kun je niet gemist worden. Tegelijk is ook waar, dat de Geest het hart van de heiligen maakt tot een tempel voor God, een plaats van aanbidding en verhoring (Ef. 3). Dat zijn twee verschillende woningen, maar door één Geest. Ze zijn bedoeld om elkaar te versterken, ze kunnen niet zonder elkaar. Petrus noemt ze in één adem als hij schrijft: 'Laat je als

levende stenen gebruiken voor de bouw van een geestelijke tempel' (1 Ptr. 2:5)!

Effectief

Daarmee is nog niets gezegd over de kwaliteit van de preek. Die is al onze aandacht waard. Toch staat bij voorbaat vast dat elke Schrifttekst effectief is om mensen te onderwijzen en op te voeden in het geloof (2 Tim.3:16). Dat beloofde effect is in de NBV niet meer zo goed te zien, maar het zal er zijn omdat het Woord, al wordt het in zwakheid bediend, de kracht van God is.

REGIOAVONDEN JONG EN OUD IN DE KERK

Jong en oud, gaat dat wel samen in de kerk? Is het niet beter om elke leeftijdsgroep eigen samenkomsten en activiteiten te bieden? Verschillende generaties kijken zo anders tegen de dingen aan! Dit najaar organiseert Centrum Dienstverlening Gereformeerde Kerken regionale avonden waarop gesproken wordt over verschillen tussen generaties in kerk en samenleving. Ook wil het Centrum u uitdagen en ideeën geven om met jong en oud samen op te trekken in de kerk. Tevens zal de nieuwe werkmap 'Jong en oud in de kerk' worden gepresenteerd, vol met ideeën om betrokkenheid tussen jong en oud te versterken. Deze werkmap kost normaal € 15,- per stuk (incl. verzendkosten), maar op de Jong en oud regioavonden krijgt u € 5,- korting. Dr. Henk Geertsema (verbonden aan de academie theologie van de Gereformeerde Hogeschool in Zwolle) zal als deskundig spreker vanuit sociologisch perspectief aan deze avond meewerken. De avonden beginnen om 19.45 uur,

maar vanaf 19.30 uur is er koffie. Het programma duurt tot ongeveer 22.15 uur. U bent van harte welkom!

De avonden worden op drie locaties gehouden:

Op donderdag 29 september in de Maranathakerk te Ridderkerk, Stadhouderslaan 317.

Op dinsdag 4 oktober in de Martuskerk in Amersfoort, Copernicusstraat 18.

Op dinsdag 11 oktober in De Fontein in Zwolle-West, Sterrenkroos 56.

Wilt u deelnemen aan een van deze avonden? Geef aan op welke avond en met hoeveel personen u wilt deelnemen en mail dit naar info@centrum-g.nl of bel naar 038 - 4270400. De kosten voor deze avond zijn € 10,- per deelnemer.

OP WATER EN BROOD IN DE KERK

Op zondag 16 oktober staan wereldwijd talloze kerken stil bij armoede en onrecht. Onder het motto 'Op water en brood' vierten ook honderden Neder-

landse kerken de Micha Zondag. Dominee Gert Hutten (predikant van de GKv te Arnhem) is enthousiast: 'Met Micha Zondag stap je uit de kerk. Als we naar buiten gaan, zien we meer van Gods werk en liefde. Er is nog zoveel onrecht, mensen die kapot gaan door zonde. God wil hen bevrijden. Maar Hij wil dat wij dat doen.'

De Micha Zondag grijpt terug op de Bijbelse profeet Micha, die in het gelijknamige bijbelboek krachtig oproept om goed en recht te doen. De speciale zondag is een initiatief van Micha Nederland, een samenwerking van diverse christelijke organisaties.

Hutten: 'Met de Micha Cursus merkten we in onze kerk dat we nog erg naar binnen gericht waren. Nu hebben we een lagere drempel. Je ziet het ook aan kleine dingen: mensen worden zich bewust van afval scheiden of hun huis goed geïsoleerd is.'

Gemeentes kunnen op verschillende manieren meedoen aan de Micha Zondag. De hele dienst kan in het teken staan van het thema of alleen enkele

liturgische onderdelen. 'Het is allemaal goed, zolang kerken maar in actie komen tegen onrecht,' aldus Wim Althuis van de Evangelische Alliantie (EA) en één van de makers van de cursus. Micha Nederland biedt daarvoor online een pakket met preek schetsen, liturgieën, kinder- en tiener materiaal en korte filmpjes. Dat pakket samengesteld door onder meer voorgangers en diacnaten van diverse kerken, waaronder de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). Via www.michanederland.nl kunnen kerken zich aanmelden voor de Micha Zondag en direct al het materiaal kosteloos downloaden.

Micha Nederland introduceerde onlangs ook Micha Basic, een serie losse modules voor duurzame verdieping op bijbelkringen en groei – of gebedsgroepen. Micha Nederland was al bekend van de Micha Cursus, een serie van zeven bijeenkomsten rondom gerechtigheid en duurzaamheid. Begin 2012 hopen de makers daarvan het ludieke Micha Young voor tienergroepen te introduceren.

THEMAZONDAG CHRISTEN ZIJN OP JE WERK

6 november 2011 wordt er in veel kerken en gemeenten, opnieuw of voor de allereerste keer, gepreekt over 'Christen zijn op je werk'. Veel gelovigen zijn een groot deel van hun leven bezig met werk, maar hebben een zekere verlegenheid met dit thema; ze leven in twee werelden: die van de kerk en die van het werk. Er rijzen allerlei vragen met betrekking tot de relatie tussen geloof en werk: spreekt de Bijbel hierover en hoe dan? Is werk een zegen of een vloek? Is er iets te zeggen over

de inhoud van het werk, de manier waarop het werk verricht wordt, de houding tegenover anderen, de (on)mogelijkheden om je geloof te belijden en/of te verkondigen, enzovoort. En hoe kun je christen zijn op je werk, moet je daar evangeliseren of juist niet, kun je samen met collega's bidden? Allemaal vragen die kunnen leven bij de gelovige werknemer en werkgever.

U kunt uw kerk of gemeente vrijblijvend aanmelden wanneer er bij u gepreekt wordt over 'Christen-zijn op je werk'. Er is veel materiaal beschikbaar om inhoud te geven aan deze themazondag. Ga naar www.christenzijnopjework.nl voor geschikte preekteksten, liederen, meer literatuur en een enquête. Over dat laatste even iets meer. Een aantal voorgangers die meededen aan de eerste themazondag op zondag 7 november 2010 heeft van tevoren door middel van een enquête onderzoek gedaan naar hoe er in de gemeente met het onderwerp geloven op het werk wordt omgegaan, welke obstakels en welke mogelijkheden gemeenteleden tegenkomen. Op genoemde website zijn enkele resultaten te lezen. Meer resultaten zijn welkom op info@christenzijnopjework.nl.

(PUBLIEKS-)COLLEGES CHRISTELIJKE FILOSOFIE

De Stichting voor Christelijke Filosofie en de Vereniging voor Reformatorische Wijsbegeerte verzorgen aan een aantal universiteiten filosofiecolleges, die in september weer van start gaan. Deze colleges zijn toegankelijk voor studenten van alle universiteiten. Daarnaast zijn er publiekscolleges in Ede. Zes bijzonder hoogleraren – de profes-

soren R. van Riessen (Leiden), J. Hoogland (Enschede), R. Kuiper (Rotterdam), M.J. Verkerk (Eindhoven en Maastricht), H. Jochemsen (Wageningen) en M. de Vries (Delft) – bieden een waardevol onderwijsprogramma met een breed scala aan onderwerpen. Er wordt een inleiding in de christelijke filosofie gegeven, maar daarnaast is er ook aandacht voor specifieke gebieden als techniek- en cultuurfilosofie, Joodse denkers, en de verhouding geloof en wetenschap. Van de studenten wordt verwacht dat ze leren zelfstandig te reflecteren op vragen die tijdens de colleges of door hun studie worden opgeroepen. De gezamenlijke bezinning draagt bij aan hun persoonlijke vorming. Het gaat immers om zaken die direct betrekking hebben op henzelf: hoe sta je als christen in je studie en in het beroep dat je ambieert? Hoe verhouden je geloof en de wetenschap zich tot elkaar? Met de colleges kunnen studiepunten worden behaald. Studenten die de colleges volgen, krijgen een jaar lang gratis *Sophie* toegestuurd: het toegankelijke filosofisch magazine van de Stichting voor Christelijke Filosofie.

Nieuw dit jaar zijn de publiekscolleges aan de Christelijke Hogeschool Ede: korte cursussen in de avonduren. Lector J. van der Stoep richt zich op mensen met een HBO- of universitair diploma die belangstelling hebben voor zingevingsvragen of zich verder willen scholen in de christelijke filosofie. Hij behandelt de thema's 'Postmodernisme' en 'Christelijke denkers'. Bij de cursusprijs is een reader inbegrepen; leden van de Vereniging voor Reformatorische Wijsbegeerte krijgen korting.

Meer informatie is te vinden op de website van de Stichting voor christelijke filosofie www.aspecten.org. Zoek onder onderwijs/colleges.

STICHTING WOORD & WERELD

Binnenkort verschijnt: Cahier 90

De weg naar de bron

Geboden in islam en christendom,
door L.W. de Graaff

168 x 230 mm,
genaaid,
gebrocheerd,
120 pagina's

Prijs bij abonnement
€ 9

Ook verkrijgbaar bij de
boekhandel
voor € 10,75

De weg naar de bron

Geboden in islam
en christendom

L.W. de Graaff

bestel via www.woordenwereld.nl of
www.bladenbox.nl (ook voor een abonnement)

Word vliegtuig supporter!

www.maf.nl/vliegtuigfonds

'Investeer in de MAF vloot!'
MAF helpt 900 hulporganisaties en kerken in 30 landen.

Doneer online of bel 0341-56 44 88

bank **55.83.45.808**
o.v.v. vliegtuigfonds

MAF Nederland
Flying For Life

www.maf.nl

klwa
CBF
Algemeen Nut Beoogende Instelling
VOOR GOEDER DOELEN
ANBI

Donatus
verzekert vertrouwd

Donatus verzekert kerkgebouwen en alles wat daarbij hoort. Zoals doopvonten, kanselbijbels en orgels. Ook voor vrijwilligers en werkers in kerkelijke dienst hebben we passende verzekeringen. Donatus is een betrokken specialist. Klein genoeg om u persoonlijk van dienst te zijn. Groot genoeg om met een gerust hart uw verzekeringsbelangen aan toe te vertrouwen. Donatus is een onderlinge verzekeringsmaatschappij zonder winstoogmerk. Samen met u zorgen we ervoor dat wat waardevol is, behouden blijft voor onze kinderen en hun kinderen en hun kinderen...

Donatus

www.donatus.nl tel. 073 - 5221700